

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
протоколом засідання Вченої ради
історичного факультету
від 21.12.2022 № 4

ПРОГРАМА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
з методики викладання історії в школі
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія»
спеціальність «014 Середня освіта»
спеціалізація «014.03 Історія»
Історичний факультет

м. Київ, 2022 рік

Програма підсумкової атестації
для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія».

Розробники: В.М. Романцов, професор кафедри історії та археології,
доктор історичних наук
С.С. Арабаджи, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук
Ю.В. Коробка, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук
Н.Ф. Шипік, доцент кафедри історії та археології, кандидат
історичних наук

Програма підсумкової атестації обговорена та схвалена на засіданні кафедри історії та археології,
Протокол від «20» грудня 2022 року № 7

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою комплексного атестаційного екзамену являється оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників освітньо-професійної програми «Середня освіта. Історія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з використанням загальнодержавних методів комплексної діагностики.

До основних *завдань* комплексного атестаційного екзамену відноситься перевірка:

- набутих здобувачем вищої освіти компетенцій (загальних та спеціальних);
- рівня володіння сучасним історичним мисленням, теоретичними знаннями і практичними навичками, необхідними для розв'язання складних задач та практичних проблем;
- рівня володіння методологією та інструментарієм проведення історичного дослідження.
- розуміння сутності та соціального значення педагогічної професії та особливостей діяльності в закладах системи середньої освіти;

Підсумкова атестація є формою виявлення ступеню підготовленості випускників, які здобувають базову вищу освіту, до здійснення самостійної професійної діяльності за обраним фахом. Під час випробувань оцінюється рівень досягнення визначених результатів навчання та їх відповідність кваліфікації «Бакалавр освіти. Вчитель історії» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності	<ul style="list-style-type: none"> – Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя. – Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел. – Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово. – Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж життя. – Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Аналізувати, узагальнювати, пояснювати факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції. – Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх, виправляти помилки та пропонувати рішення проблеми. – Здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так письмово. Правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме: неофіційним, офіційним та науковим.

	<ul style="list-style-type: none"> – Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб, раціонально співіснуванні з техносферою. – Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. Співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати взаєминами з іншими. – Здатність діяти соціально відповідально та громадянські свідомо. Орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян. – Здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<ul style="list-style-type: none"> – Здатність застосовувати знання педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності, виявляючи наполегливість у досягненні мети, відповідальність за розвиток дитячого колективу. – Здатність організовувати навчально-виховний процес в основній школі з урахуванням індивідуальних та особливих потреб школярів, забезпечувати якість загальної середньої освіти. – Здатність аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками. – Здатність забезпечувати ефективне керівництво пізнавальною діяльністю учнів, моральним та інтелектуальним розвитком особистості школяра. – Здатність використовувати базові загальні знання з історії та знання з дотичних галузей – знання про історичні події, історичний простір, світову хронологію, історичні поняття, терміни та процеси, історичних особистостей; знаннями зі спеціальних історичних дисциплін та базовими знаннями з дотичних галузей. – Здатність застосовувати знання історичного змісту та професійні вміння, методи та засоби викладання історії у професійній діяльності фахівця середніх закладів освіти. – Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з професійними завданням, передусім, формуючи цю інформацію в обґрунтовану розповідь чи пояснення. – Здатність знаходити зв'язок між проблемами сьогодення та минулого. Формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку, знаходити історичні паралелі, визначати можливі тенденції у розвитку подій, явищ та процесів.
Програмні результати навчання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знання найважливіших фактів історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також глибокі знання про певний історичний період або проблему; 2. Розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства і умінь їх використовувати в професійній і соціальній діяльності; 3. Знання понятійного апарату, теоретичних засад та основних пізнавальних підходів і методів, провідних напрямів сучасної історичної науки, психології та педагогіки;

4. Здібність розуміти, критично аналізувати та використовувати базову інформацію з історичних та педагогічних дисциплін;
5. Вміння інтерпретувати інформацію з різних видів джерел.
6. Вміння аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах
7. Вміння пояснювати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот
8. Володіння основами професійної культури, здібність до підготовки та редагування текстів професійного змісту державною мовою.
9. Знання психології та педагогіки середньої школи, особливостей викладацької діяльності та сучасних методик викладання історії в школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів;
10. Знання сучасних теоретичних та практичних основ навчання історії, специфіки застосування новітніх освітніх технологій в основній (базовій) та профільній школі;
11. Знання норм, критеріїв оцінювання знань та умінь учнів;
12. Знання психологічних особливостей засвоєння учнями навчальної інформації, розвитку їх здібностей з метою прогнозування, діагностики ефективності та корекції навчально-виховного процесу.
13. Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями і вміння упроваджувати їх в освітній процес.
14. Володіння навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами

МОДУЛЬ I

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАНЯТТЯ З ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема №1 Методика викладання історії у школі: наука, навчальна дисципліна

Вступ до курсу. Предмет та завдання дисципліни. Визначення методики викладання історії в школі як навчальної дисципліни. Місце курсу в університетському навчанні. Мета та завдання курсу. Способи вивчення дисципліни. Основні знання та вміння студентів з методики викладання історії в школі.

Огляд джерел та літератури з курсу. Види джерел із курсу: історичні документи, сучасні державні стандарти шкільної історичної освіти в Україні, сучасні програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів та вимоги до викладання історії в школі. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія 6-11 класи. - К., 2005. Наукова, науково-методична та навчальна література з методики викладання історії в школі. Методична література для вчителів історії. Навчальна література для школярів. Підручники з історії України та всесвітньої історії.

Методика викладання історії як наука. Визначення методики викладання історії в школі як науки. Визначення предмету та об'єкту методики викладання історії в школі. Основні фактори навчання історії.

Роль і місце методики в шкільному навчанні історії. Значення методики викладання історії для студента – майбутнього вчителя історії в школі. Зв'язок методики навчання з іншими науками. Зв'язок з історією, як з базовою дисципліною, що дозволяє розробити зміст навчання. Зв'язок з педагогікою, що визначає методи навчання, цілі виховання, методи наукового дослідження. Зв'язок з психологією, що розкриває особливості пізнання учнями навколишнього світу та їх пізнавальних дій.

Тема №2 Основні етапи становлення та розвитку методики викладання історії в школі

Становлення і розвиток навчання історії у східнослов'янському регіоні в XVII-XVIII ст. Зародження історико-методичної науки. Поява перших збірників, що містили історичні знання. Викладання окремих фактів з історії та початок викладання історії як окремого предмету. Єзуїтські колегіуми. Львівський колегіум (університет). Києво-Могилянській колегіум. Московська гімназія пастора Глюка. Школа Феодана Прокоповича в Петербурзі. Перші методи навчання та підручники з всесвітньої історії російською мовою. Метод повторення вивченого за тиждень. Ф.І. Янкович. Початок державного навчання історії в Російській імперії. Реформа 1786 р. Перший підручник російської історії М.В. Ломоносова.

Історична освіта у східнослов'янському регіоні в XIX ст. Викладання історії в українських землях Австрійської імперії. Викладання історії в університетах та народних училищах українських земель у складі Російської імперії. Вплив дворянського напрямку в історіографії на методику викладання історії. Зародження методичної системи навчання історії. Учбово-методична література. Використання методик іноземних педагогів: Г. Дистервег. Здобутки російських методистів: Л. Язвинський, Д.І. Іловайський, М.М. Стасюлевич, Я.Г. Гуревич, А.В.Добринін, С. Ламовицький, М.І. Карєєв.

Методика викладання історії у східнослов'янському регіоні на початку XX ст. Метод питань та планів (В. Желтов, В. Токин). Реальний метод (Н. Рожков). Метод драматизації (А. Гартвіг). Лабораторний метод (С. Фарфоровський). Система реферування. Діяльність методистів В. Уланова, М. Коваленського, К. Сивкова.

Шкільна історична освіта у східнослов'янському регіоні в 1917-1940-х рр. Українізація шкіл за українських національних урядів. Початок радянських перетворень. Зміст та методи вивчення суспільствознавства. Трудовий, лабораторно-бригадний, дослідницький методи.

Уведення самостійних курсів історії. Розробка програм, підручників й методики навчання. Лінійний принцип навчання. Викладання історії у воєнний час. Роботи методистів: Є. Косинський, А. Понкратова.

Вивчення історії в СРСР у 50-80-і рр. XX ст. Зміни в системі та змісті історичної освіти у післявоєнний період. Уведення підручників нового покоління. Уведення принципу концентризму.

Структура історичної освіти з 1959 по 1964 рр. А. Вагін, Д. Нікіфоров, П. Гора, Н. Дайрі, І. Лернер. Шкільна історична освіта й удосконалення теорії й практики навчання у 1960-80 рр. Структура історичної освіти з 1967 по 1991 рр. Активність та самостійність – мета навчання школярів з історії. Вплив кризових явищ кінця 80-х рр. XX ст. на викладання історії в загальноосвітніх школах.

Історична освіта в незалежній Україні. Пошук концепції історичної освіти та розробка державного стандарту. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Мета та завдання курсів історії в загальноосвітній школі. Учбове навантаження й план. Оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. Зміст та структура курсів. Основні поняття та уміння. Навчальні комплекси. Планування навчання історії в школі.

Тема №3 Урок історії

Сутність уроку історії та історія його введення в шкільний курс. Термін „урок”. Сутність уроку історії в загальноосвітній школі. Введення уроку історії в шкільний курс. Реформа 1786 р. та введення класно-урочної системи навчання.

Класифікація уроків історії. Типи, форми, види уроків. Труднощі у визначенні класифікації уроків. Типи уроків в залежності від дидактичної мети: вступний урок, урок вивчення нового матеріалу, комбінований урок, урок аналізу та синтезу знань, уроки формування навичок й умінь, контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь), повторювально-узагальнюючий, підсумковий уроки. Форми уроків за способами організації заняття: фронтальна, групова, індивідуальна. Види уроків в залежності від основного методу проведення заняття: урок-лекція, урок-дискусія, урок-семинар, уроки- лабораторії, урок-гра, уроки-тренінги, кіно урок та ін.

Сутність і структура уроків різних типів. Вступний урок. Урок вивчення нового матеріалу. Структура уроку з вивчення нового матеріалу. Завдання структурних елементів. Комбінований урок. Структура комбінованого уроку. Завдання структурних елементів. Урок аналізу та синтезу знань. Уроки формування навичок й умінь. Контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь). Повторювально- узагальнюючий, підсумковий уроки. Структура узагальнюючого та підсумкового уроку. Завдання структурних елементів.

Функції уроків. Термін „функція”. Освітня функція. Виховна функція уроку. Практична функція. Методична функція уроків з історії.

Тема №4 Підготовка вчителя до уроку

Характер та функції підготовки до уроку. Стратегічна, проміжна та поточна підготовка до уроків історії. Гностична, конструкуюча, організаційна, інформативна, контрольно-облікова та коригувальна функції підготовки до уроку історії.

Календарне (тематичне) планування. Урок історії в шкільному розкладі занять. Кількість годин для кожного курсу з історії. Державний та шкільний компоненти. Розподіл годин за тижнями та семестрами. Розподіл матеріалу за темами та уроками. Визначення типів уроків. Запис домашнього завдання у календарному плані.

Визначення цілей уроку. Перспективні та поточні цілі курсів, розділів, тем, уроків. Освітні, виховні, розвиваючі та методичні цілі уроку. Залежність цілей уроку від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Структурно-функціональний аналіз та відбір історичного матеріалу. Визначення структури історичного матеріалу: факти, події, терміни, поняття, явища, процеси. Відбір головного та другорядного в історичному матеріалі. Дотримання програмового змісту. Добір та можливості використання поза програмового історичного матеріалу.

Відбір методів для роботи на уроці. Визначення найбільш доцільних методів роботи з відповідним історичним матеріалом. Загальна кількість методів та прийомів для одного уроку. Залежність методів та прийомів від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Готування обладнання та роздавального матеріалу для уроку. Перспективна та поточна підготовка обладнання та матеріалів. Розміщення наочних приладь. Дотримання техніки безпеки та санітарних норм роботи з обладнанням. Визначення способів долучення учнів до роботи з обладнанням та способів отримання роздавального матеріалу.

Поурочне планування. Конспект і план уроку. Номер, дата, тема, мета, обладнання, тип і план уроку. Організаційний момент. Визначення цілей і завдань уроку. Актуалізація опорних знань. Вивчення нового матеріалу. Закріплення нового матеріалу. Підведення підсумків заняття. Домашнє завдання. Аналіз уроку.

Вчитель історії: основні вимоги. Професіоналізм історика. Обсяг знань та умінь. Самоосвіта вчителя історії. Самоаналіз уроків та та інших форм діяльності вчителя історії. Моральний вигляд учителя. Педагогічне спілкування та норми взаємодії вчителя та учня. Основні області утруднень в педагогічній взаємодії. Педагогічна культура.

Дослідницька діяльність на уроках історії. Інноваційна технологія - "Діти пишуть історію". Ю.Л. Троицкий. Концепція технології. Документально-методичні комплекси (ДМК). Структура програми. Тема. Основні проблеми теми. Тексти (ДМК). Розумові і поведінкові стратегії школярів. Предметний потенціал технології. Виховний (педагогічний) потенціал. Інтегративний потенціал. Документальні пакети і самоосвіта. Естетичний потенціал.

Тема №5 Позаурочна робота з історії

Загальна характеристика позаурочної роботи. Визначення позаурочної роботи з історії. Складові позаурочної роботи. Положення, що забезпечують динамічність та високу якість позаурочної роботи. Завдання позаурочної роботи.

Система форм і прийомів позаурочної роботи. Фронтальна (масова), групова (гурткова) та індивідуальна робота. Систематична (постійна) та епізодична чи разова позаурочна робота. Різноманіття форм позаурочної роботи.

Форми позаурочної роботи. Самостійне читання і засвоєння хрестоматійних і інших історичних джерел. Шкільні історичні гуртки і товариства. Лекторські групи. Учнівські клуби і товариства. Історичні конференції, диспути, олімпіади, вікторини, конкурси, самодіяльні спектаклі, літературно-музичні композиції, дні військової слави. Вечора історії і сучасності. Зустрічі з видатними людьми. Створення «малих історій» школи, села, вулиці, органа влади, підприємства, і т.д. Загони (групи) слідопитів. Екскурсії, походи, мікроекспедиції і туристичні походи по історичних маршрутах і місцям і т.п. Вивчення й узагальнення народних традицій. Турбота про безпритульних, переселенців, біженців, мешканців дитячих будинків. Робота в музеях, історичних залах та кімнатах.

Методи та прийоми позаурочної роботи. Підготовка вчителя. Планування позаурочної роботи. Роль учителя в організації роботи дітей. Визначення найбільш доцільних методів роботи з відповідним історичним матеріалом. Критерії відбору та методика роботи з краєзнавчим матеріалом.

Кабінет історії в школі. Роль кабінету в навчальній роботі з історії. Приміщення й устаткування кабінету. Текстуальні джерела. Наочні навчальні приладдя. Шкільна історична фонотека, відеотека. Навчальна апаратура. Техніка безпеки та санітарні норми в кабінеті історії.

Урок-суд як вид інноваційних технологій. Постановка проблеми. Визначення терміну. Ретроспективні ігри. Етапи уроку. Завдання підготовчого етапу. Основний етап уроку- суду. Підведення підсумків. Методичні рекомендації щодо організації та проведення уроку-суду.

МОДУЛЬ II

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема №6 Методи та прийоми навчання. Навчально-методичний комплекс

Структура історичного матеріалу. Факти в навчанні історії. Вихідна термінологія питання. Факти першого і другого порядку. Основні та другорядні факти. Події. Специфіка фактично-подієвого матеріалу. Великі події. Значні події. Випадкові події. Явище. Процес. Уявлення. Поняття. Термін. Вихідні дані питання. Обумовленість вивчення термінології. Причинно-наслідкові зв'язки і закономірності в історії.

Способи вивчення різних структурних елементів історичного матеріалу. Навчальне відпрацювання фактів (подій). Сутність події. Причини події. Процес взаємодії подій та фактів. Значення подій та фактів. Прийоми розуміння явищ. Пізнання учнями розвитку історичних явищ. Методи засвоєння термінології. Пізнання причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей в історії.

Методи й прийоми навчання. Терміни „методи навчання”, „прийоми навчання”. Методи навчання як способи організації навчального матеріалу та взаємозалежної діяльності вчителя й учнів у процесі навчання. Прийоми як види діяльності. Методичні прийоми. Технології навчання. Модель навчання. Педагогічні технології. Інноваційні технології.

Класифікації методів викладання історії. Класифікація методів на основі логічних операцій (індивідуальний, аналітичний та ін.). Класифікація методів за дидактичними цілями (вивчення, закріплення, перевірка та ін.). Класифікація методів за джерелами знань (словесні, наочні, практичні). Класифікація методів за ступенем самостійності пізнавальної діяльності учнів: М.Н. Скаткін, І.Я. Лернер (репродуктивні та продуктивні методи). Класифікація методів за характером взаємодії між учителем і учнями, учнями між собою (пасивні (умовно-пасивні), активні та інтерактивні).

Ефективність навчання історії різними методами. «Піраміда навчання».

Навчально-методичний комплекс з історії. Навчально-методичний комплекс учня. Підручник. Навчальний посібник. Хрестоматія. Збірка історичних джерел. Робочий зошит. Атлас. Контурна карта. Щоденник. Словник термінів. Енциклопедія. Навчально- методичний комплекс вчителя. Концепції історичної освіти. Програма з історії для загальноосвітньої школи. Науково-методична література. Плани-конспекти уроків. Науково-методичні журнали та інші видання періодики.

Використання навчально-методичного комплексу з історії. Способи використання навчальних посібників, хрестоматій, словників термінів та науково-методичної літератури. Ведення робочого зошиту з історії. Використання атласу. Правила виконання завдань в контурних картах.

Підручник історії. Підручник як джерело нових знань і засіб осмислення історичного матеріалу. Роль підручника в роботі школяра. Сучасні підходи до підручника з історії в Україні.

Первісне ознайомлення учнів з підручником історії. Інструктивне заняття в порядку пояснювального читання параграфа. Пояснення структурних елементів підручника. Пояснення прийомів читання та запам'ятовування підручника. Виявлення рівня навичок (умінь) учнів на основі підручника історії.

Використання підручника історії. Робота з підручником на уроці історії. Виконання домашнього завдання за підручником історії. Робота з термінологією й окремими елементами тексту підручника. Використання питань і завдань у підручниках. Робота з ілюстраціями та іншими наочними засобами навчання підручника.

Тема №7 Основні методи та прийоми усного викладання і вивчення історії

Прийоми розповіді й опису. Розповіді. Сюжетна оповідальна розповідь. Драматизація. Образна розповідь. Конспективна розповідь й інформативне повідомлення. Опис. Картинний опис. Аналітичний опис. Образна характеристик. Характеристика історичної особистості.

Викладання й вивчення теоретичного навчального матеріалу. Пояснення. Пояснення сутності історичних явищ у викладі матеріалу вчителем. Міркування. Характеристика. Порівняльна й узагальнююча характеристики. Аналіз і синтез. Порівняння. Доказ. Діяльність учнів при викладанні та вивченні теоретичного матеріалу. Різні види завдань: таблиці, логічні схеми, задачі, плани, ігри, тощо. Метод «Прес».

Лекції у навчанні історії школярів. Оповідальна лекція Структура й особливості оповідальної лекції. Дії учнів на лекції. Лекції діалогічного характеру: інформативно- діалогічні і проблемні. Попередня підготовка учнів до діалогічної лекції. Проблемна лекція: варіанти роботи. Проблему ставить і вирішує лектор. Слухачі вникають у логіку його думки. Проблему ставить лектор. Слухачі беруть участь у її дозволі. Лектор спонукує слухачів самих підійти до усвідомлення проблеми і її рішення. Проблему ставить лектор і пропонує відпрацювати її самостійно.

Семінари у навчанні історії школярів. Семінар-дослідження. Постановка питання. Освітньо-дослідницька, виховна, практична, методична функції даного виду семінару. Підготовча робота. Формулювання вихідної проблеми дослідження. Обговорення теми семінару. Заключно-орієнтуючий етап. *Семінар з елементами дискусії.* Термінологія методу. Типи дискусій: імперативний, конфронтаційний, інформативний. Принципи дискусії на семінарі: рівність учасників, стійка спрямованість, адекватність сприйняття. Вибір теми дискусії. Порядок ведення дискусії на семінарі: вступне слово, виступи і можливі репліки учасників дискусії, формування альтернативних груп, поступове підведення дискусії до загальної точки зору висновок. Недоліки (пороки) дискусії.

Методи узагальнення історичних знань. Необхідність систематизації знань. Варіанти узагальнення знань. Висновки як спосіб узагальнення знань. Таблиці і схеми в узагальненні знань.

«Круглий стіл». Короткий екскурс в історію питання. Визначення навчального заняття «круглий стіл». Підготовчий етап. Вибір теми для обговорення. Вироблення цілей заняття. Запрошення фахівців. Консультування учнів. Підготовка приміщення. Розробка плану заняття. Обговорення проблеми. Підведення підсумків роботи.

«Карусель» як класно-групове заняття. Визначення поняття навчального заняття «карусель». Наповнення робочих місць. Власне «карусель». Кількість активних учасників роботи. Заключна частина.

Проблемний метод у вивченні історії. Понятійний апарат методу. «Проблемне питання», «проблемна задача», «проблемна ситуація». Проблемний виклад. Виклад матеріалу вчителем із проблемними завданнями учням. Евристика в пізнанні учнями сутності історичних явищ. Пояснення історичного матеріалу в евристичній бесіді. Зображення проблемних задач. Типізація проблемних задач.

Методи інтерактивного навчання на уроках історії. Кооперативне навчання: робота в парах, робота в малих групах, «Коло ідей», «Акваріум», «Два – чотири – всі разом»,

«Ротаційні трійки». Методи колективно-групового навчання: «Мікрофон». «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Навчаючи-вчуся», «Незакінчене речення», «Дерево рієнь». Технології ситуативного моделювання: емітаційні та рольові ігри, «Судове слухання»,

«Громадські слухання. Технології опрацювання дискусійних питань: «Займи позицію», «Шкала думок», «Дискусія», «Зміни позицію», «Оцінювальна дискусія», «Дебати», «Кейс- метод».

Тема №8 Наочність у навчанні історії

Засоби й види наочності. Принцип наочності. Наочності і їхні носії. Внутрішня, чи словесно-образна і зовнішня, чи предметна наочність.

Класифікація засобів наочності по їх змісту: природна монументальна наочність, справжні предмети матеріальної культури, спеціально виготовлена предметна наочність, образотворча наочність, умовно-графічна наочність, технічні засоби навчання.

Навчальна картина на уроках історії. Подієві, типологічні і культурно-історичні навчальні картини. Послідовність роботи з картиною на уроці. Мистецтвознавчий аналіз добутку художника. Портрети. Завдання учням при роботі з портретами. Використання карикатури у викладі історичного матеріалу.

Застосування умовно-графічної наочності. Схеми, графіки, таблиці, діаграми, картограми. Схематичний малюнок. Аплікації. Послідовне заповнення дошки малюнком і аплікаціями. Послідовність розміщення.

Метод опорних конспектів. Ключова термінологія і визначення методу. Опорний сигнал. Знак. Символ. Піктограма. Піктографічний лист. Идеограма. Конспект. Типи опорних конспектів. Розробка опорного конспекту. Метод роботи з опорним конспектом на уроці. Метод самостійного відпрацьовування опорних конспектів учнями вдома.

Картографічні наочні приладдя і їхнє застосування на уроках історії. Загальна характеристика історичних карт. Локалізація історичних подій на карті. Застосування на уроках навчальних карт. Формування просторових уявлень учнів. Картографічні знання й уміння. Правила показу по історичній карті. Картосхеми. Плани на місцевості. Робота з атласами, контурними картами. Картографічні ігри.

Технічні засоби навчання історії. Електронно-технічні засоби навчання (ЕТЗН): радіотелевізійні і кіно прилади, звукозаписувальна і звуковідтворююча апаратура, радіо- і кадропроєктори, засоби статичної проєкції, наочні (кіно-, відео-, діафільми, діапозитиви, тощо). Комп'ютерні програми. Навчальні і контролюючі програми. Історична освіта через Інтернет. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя та учнів. Використання комп'ютерних презентацій у викладанні історії в школі.

Тема №9 Хронологія у вивченні історії

Періодизація у вивченні історії. Періодизація як необхідна умова вивчення історії. Функції періодизації. Ера. До письмова ера. Древня ера. Нова ера. Епоха. Період. Етап. Періодизація загальної історії. Періодизація історії України. Методи та прийоми вивчення періодизації.

Хронологія у викладанні та вивченні історії. Хронологія в школі. Ціль вивчення хронології в школі. Причини незадовільного положення справ з навчанням учнів хронологічної грамотності. Методи і прийоми роботи з хронологією. Хронологія своєї родини. Основні дати. Опорні дати. Вимір часу. Вимір часу для молодших школярів. До нашої (нової) ери. Наша (нова) ера. Стрічка часу. Хронологічні таблиці. Функція хронологічної таблиці — нагадування. Прийоми запам'ятовування хронології. Завдання й ігри по виробленню хронологічних умінь. Комп'ютерні програми з хронології.

Синхронія у запам'ятовуванні історії. Синхронізація історичних знань. Синхронічний метод «голі» і «одягнені» синхронічні таблиці. Про реалізацію синхронічного методу. Синхроністичні таблиці. запам'ятовування.

Діахронія у розумінні історії. Діахронічний метод. Діахронічні таблиці - таблиці синхронні не за часом (хронології), а за однорідними фактами і подіями. Функція діахронічної таблиці — розуміння. Порядок розробки діахронічних таблиць.

Тема №10 Вивчення джерел історичних знань

Історична правда і її місце в навчанні історії. Проблема правди в історії. Історична правда на всіх одна. У пошуках методичної правди. Вимоги до викладу історії. Історична неправда. Види неправди.

Історичні документи і їхні види. Робота вчителя й учнів з документами. Значення застосування письмових документів у навчанні історії. Види історичних документів і критерії їхнього добору для уроку. Методика вивчення документів. Вивчення документів на уроці, вдома та на позаурочних заняттях. Використання історичних джерел в дослідницькій діяльності учнів. Навчання роботі з документом.

Метод послідовно-текстуального вивчення джерел. Сутність питання. Обґрунтування методу. Поетапне вивчення джерел: підготовча робота; засвоєння змісту джерела; виконання узагальнюючих і практичних завдань.

Логічні завдання в роботі учнів із джерелами. Сутність логічних завдань. Логічний прийом. Різновиди керуючих засобів логічних завдань Типи логічних завдань. Варіанти використання логічних завдань.

Тези і конспекти джерел історичних знань. Конспектування. Конспектування окремого джерела, групи джерел. Конспектування джерел за окремою темою. Складання тез. План-конспект. Пам'ятки з конспектування.

МОДУЛЬ III

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ

Тема №11. Розвиток пізнавальних здібностей учнів у навчанні історії

Розвиваюче навчання. Розвиток і навчання. Поняття про розвиваюче навчання. Поняття методики розвитку. Критерії розвитку. Склад знань про способи пізнавальної діяльності: 1. Елементарні зведення про деякі положення теорії пізнання, про ряд процесів психології, про основні форми, принципи, законах мислення формальної і діалектичної логіки, організації застосування їх і вироблення умінь оперувати ними. 2. Формування методу пізнання явищ громадського життя, умінь аналізувати і синтезувати, застосовувати індукцію і дедукцію. 3. Розуміння учнями тієї діяльності, до якої їх ставлять за обов'язок прийомам навчальної роботи, застосовувані вчителем.

Уміння й методика їх формування. Уміння. Навичка. Класифікація умінь і навичок у психолого-педагогічній літературі: учбово-організаційні, мовні (письмові й усні) учбово-інформаційні, учбово-інтелектуальні. Етапи методики формування умінь.

Розвиток мислення. Інтелектуальні прийоми й уміння учнів. Співвідношення загального і спеціального мислення. Про підходи до визначення цілеспрямованості розвитку мисленні. Ускладнення роботи з розвитку мислення. Зміст і умови роботи з формування умінь розумової праці. лінії ускладнення Прийоми розумової діяльності. Навчання аналізу і синтезу. Навчання абстрагуванню. Навчання порівнянню. Формування умінь робити висновки. Навчання доказу. Взаємозв'язок різних умінь. Формування умінь розкривати взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ. Роль пам'ятки у розвитку мислення. Розвиток широти і глибини мислення.

Розвиток мови. Конспекти та робочі записи, пам'ятки. Читання. Рівні читання історичної літератури. Недоліки традиційного читання. Інтегральний алгоритм читання. Розповідання. Про якості розповідання. Вимоги до мови вчителя. Репродуктивний і продуктивний виклад Підготовка розповіді за текстом підручника. Підготовка розповіді за змістом наочного приладдя. Використання історичних документів як засобу збагачення мови. Конспекти і робочі записи у розвитку мови. Пам'ятки. Навчання конспектуванню і складанню

тез. Усний виклад матеріалу на основі декількох джерел знань. Розвиток мови при письмовому викладі історичного матеріалу. Словникова робота. Види і прийоми словникової роботи.

Розвиток уваги, сприйняття, уяви, пам'яті, волі й емоційного сприйняття. Розвиток уваги. Що важливо для розвитку уваги? Стійкість уваги. Розподіл уваги. Переключення уваги. Розвиток сприйняття. Умови повноцінного сприйняття спостережливість Способи сприйняття: емоційного типу сприйняття аналітичному типі сприйняття аналітико-синтетичний тип сприйняття Розвиток уяви. Розвиток пам'яті. Довільна і мимовільна пам'ять. Словесно-логічна, образна рухова, емоційна пам'ять. Формування таких її якостей як повнота, точність, міцність і готовність. Виявлення слухової пам'яті. Виявлення зорової пам'яті. Умови успішного запам'ятовування. Умови збереження в пам'яті засвоєного і пригадування. Формування волі й емоційного виховання. Підготовка до самоосвіти.

Тема №12. Вивчення історичних діячів на заняттях з історії та формування особистості школяра.

Значення вивчення особистості історичного діяча для навчання та виховання школярів на уроках історії. Термінологія питання. Поняття історичної особистості. Місце вивчення особистостей в історичній освіті. Причини вивчення особистостей. Оцінка історичних особистостей. Кількість особистостей, які підлягають вивченню школярами. Гендерний фактор вивчення особистостей.

Методи вивчення особистостей. Методичні вимоги та критерії характеристики історичної особистості. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на уроці. П'ятиетапний алгоритм вивчення особистостей. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на позаурочних заняттях та під час виконання домашнього завдання. Характеристика історичного діяча. Реферати та доповіді учнів з теми діяльності історичного діяча. Вивчення діяльності сучасних діячів на уроці історії.

Самостійна та творча робота на заняттях з історії. Постановка проблеми. Ступінь самостійності. Залежність прийомів самостійної роботи від віку та індивідуальних психологічних характеристик школяра. Види творчої та самостійної роботи учнів. Пам'ятки для виконання завдань учнями під час самостійної роботи. Методи та прийоми самостійної роботи.

Індивідуалізація і диференціація в роботі учнів. Індивідуалізація навчання. Основна термінологія питання. Визначення індивідуалізації в навчанні. Епізодична індивідуальна робота. Системна індивідуальна робота. Індивідуальна робота на лекції, семінарі (груповому занятті). Диференціація навчання. Основна термінологія питання. Методи та прийоми здійснення диференціації в навчанні.

Особистісно-орієнтоване навчання. Постановка проблеми. Визначення особистісно-орієнтованого навчання. Особистість. Умотивованість особистісно-орієнтованого навчання. Методи та прийоми особистісно-орієнтованого навчання. Розвиток особистості при навчанні історії.

Компетентнісна модель викладання історії в школі. Система компетентностей учнів. Ключові (уміння вчитись (навчальна), соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, з інформаційних та комунікаційних технологій, громадянська, підприємницька). Загальногалузеві (набуваються учнем впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи). Предметні (набуваються учнем впродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах середньої школи) компетентності: знання, вміння, навички, ставлення. Загальнопредметні компетентності для предмета "Історія": ронологічна, просторова, інформаційна, мовленнєва, логічна, аксіологічна. Зв'язки між поняттями «прийом», «уміння», «навичка», «предметна компетентність». Визначення компетенції учня. Проблеми запровадження в Україні компетентної моделі навчання історії.

Формування історичної свідомості у школярів. Постановка проблеми. Перехід від інформаційно-накопичувальної моделі історичної освіти до компетентної.

Умотивованість навчання історії. Методи та прийоми формування історичної свідомості: широке використання документальних джерел, вивчення дискусійних питань, логічних завдань, тощо. Розвиток історичного мислення учнів.

Тема №13 Міжкурсові та міжпредметні зв'язки у формуванні особистості школяра

Між курсові зв'язки у викладанні історії. Постановка проблеми. Роль та місце між курсових зв'язків у розвитку особистості школяра. Поняття між курсових зв'язків. Види між курсових зв'язків. Методи та прийоми реалізації між курсових зв'язків. Синхронізація знань з всесвітньої історії та історії України. Синхроністична таблиця. Причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами, що вивчаються в різних курсах історії. Важливість досягнення взаємозв'язку та взаємозалежності фактів, подій, явищ у формуванні особистості учнів.

Міжпредметні зв'язки у вивченні історії. Постановка проблеми. Визначення міжпредметних зв'язків у вивченні історії. Роль та місце міжпредметних зв'язків у розвитку особистості школяра. Навчальні предмети, з якими здійснюються міжпредметні зв'язки під час викладання історії: література, географія, право, тощо.

Інтегровані навчальні заняття. Постановка проблеми. Бінарне навчальне заняття. Структурна модель бінарного навчального заняття. Традиційне навчальне заняття з елементами інтеграції.

Структурна модель інтегрованого уроку. Етапи інтегрованого уроку. Відбір та структурування навчального матеріалу предметів-сумісників. Визначення ролі кожного вчителя на уроці. Власне підготовка та проведення уроку. Аналіз результатів.

Використання художніх творів та методика їх відпрацювання. Інтеграція уроку історії та літератури. Класифікація художніх творів. Методика роботи з художнім твором. Різні прийоми використання книги на уроках учителем. Читання на уроці уривків книги як джерела історичних знань. Аналіз історичних добутоків з позиції відповідності їх історичній науці. Рецензія. Самостійна робота над текстом книги. Підбір прикладів. Складання анотації. Заучування тексту. Емоційно-моральний вплив на учнів художньої літератури. Моральне виховання.

Громадянське виховання. Інтеграція уроку історії та права. Роль історії у вихованні громадянина. Концепція громадянської освіти в школах України. Програма громадянського й патріотичного виховання. Демократична культура особистості. Урок громадянської освіти. Підготовка школярів до свідомої участі в у виборах. Виховання патріотизму. Приклад істориків-патріотів у навчанні історії. Виховання міжнаціональної і соціальної згоди. Як навчати переборювати труднощі? Значення громадянського виховання у становленні особистості.

Естетичне виховання на уроці історії та міжпредметних уроках. Завдання естетичного виховання в навчанні історії. Естетика в історичній дійсності. Мистецтво як фактор естетичного виховання в навчанні історії. Використання творів мистецтва на уроці. Інтеграція уроку історії та малювання.

Тема №14 Перевірка та облік знань й умінь учнів з історії

Діагностика та оцінка успішності учнів. Постановка проблеми. Визначення діагностики успішності учнів. Система оцінювання знань та умінь учнів. Місце оцінки знань. Функції і види діагностики. Поточний, проміжний, підсумковий контроль. Завдання для перевірки навченості учнів: вимоги до складання.

Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання. Ціннісні орієнтації. Емоційно-оцінна діяльність у навчанні. Технологія формування емоційно-оцінної діяльності. Рівні у процесі оцінювання. Операції, спрямовані на оцінку

об'єкта. Етапи керівництва процесом формування досвіду емоційно-оцінної діяльності: підготовчий, тренувальний і творчий.

Використання пам'ятки „Як правильно оцінювати”. Емоційний компонент у формуванні досвіду емоційно-оцінної діяльності.

Рейтингова оцінка знань. Постановка проблеми. Визначення рейтингової оцінки знань. Умови дії рейтингової системи: вироблення сильної мотивації до навчання; створення матеріальної бази; перекомпонування досліджуваних курсів історії по більш твердих блоках (модулям); виділення обсягу конкретних історичних знань, що учні повинні вивчити, а вчитель оцінити; розробка математичної системи оцінок; розробка системи критеріїв оцінок знань учнів.

Поточна перевірка знань і умінь учнів. Місце поточної перевірки знань і умінь учнів. Вимоги до поточної перевірки знань і умінь учнів. Методи та прийоми перевірки знань і умінь учнів. Опитування. Вимоги до питань вчителя та учнів. Усні розповіді. Індивідуальні завдання на місцях. Завдання біля класної дошки. Рецензування відповіді.

Тематичне оцінювання. Яким повинно бути тематичне оцінювання навчальних досягнень з історії? Чинники, які необхідно враховувати під час визначення завдань тематичного оцінювання. Основні принципи тематичного оцінювання. Вибір форми перевірки під час тематичного оцінювання. Методи та прийоми тематичного оцінювання.

Тестування. Визначення тесту. Тестування в ході діагностики. Недоліки та переваги тестування. Фактори тестування: тривалість, періодичність, комплексність. Тестування в ході навчання. Підсумкове тестування. Самоперевірка. Виявлення хронологічних знань. Виявлення картографічних знань і умінь. Виявлення знань головних і неголовних історичних фактів. Виявлення теоретичних знань. Вимоги до нових тестові завдань.

Екзамен. Термін «екзамен». Постановка проблеми. Місце екзамену в системі історичної освіти. Екзамен в різних країнах. Недоліки сучасних екзаменів. Вимоги до екзамену з історії.

Моніторинг якості навчання з історії. Постановка проблеми. Визначення моніторингу якості навчання з історії. Місце моніторингу якості навчання з історії. Об'єкт моніторингу. Параметри компетентності, які визначають якість освіти. Функції моніторингу. Методика моніторингу. Очікувані результати. Ключові компетентності: пізнавальна, особистісна, самоосвітня, соціальна. Основні етапи проведення моніторингу. Методи та прийоми моніторингу.

Тема №15 Інновації в навчанні історії.

Інновації у навчанні історії. Педагогічні інновації. Умови здійснення інноваційної діяльності. Рівні новизни, градація. Класифікація інновацій. Форма (нові чи вдосконалені) і характер (інноваційний продукт, інноваційний процес, управлінська та інфраструктурна інновація) педагогічних інновацій. Український банк педагогічних інновацій. Інноваційна методика «критичного мислення». Творчо-імпровізаційна модель навчання.

«Технології навчання». Лабораторна система навчання. Технологія розвиваючого навчання. Групові технології. Технологія інтенсифікації навчальної діяльності. Комп'ютерні технології. Програма Power Point: використання презентацій на уроці історії. Проблемне навчання історії. Навчання під гіпнозом. Конфлікт-метод. Модульна технологія в навчанні історії.

Нетрадиційний урок. Визначення терміну. Ідея нетрадиційного уроку. Мета уроку. Умови реалізації. Очікуваний результат. Класифікації нетрадиційних уроків. Урок-образ. Урок логічного мислення. Урок настрою. Урок самостійної дії. Урок актуалізації і проповіді. Рекомендації до проведення нетрадиційних уроків.

Гра в процесі вивчення історії. Гра - дидактична система майбутнього. Завдання гральної діяльності. Структура гри. Види дидактичних ігор з історії. Підготовка вчителя та учнів до гри. Правила і необхідні засоби для навчальної гри. Застосування гри на уроках історії. Імітаційні ігри на уроках історії.

**2. ПЕРЕЛІК ПРОГРАМНИХ ПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІСТОРІЯ»
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

1. Методика викладання історії в школі: наука, навчальна дисципліна.
2. Сутність уроку історії та історія його введення в шкільний курс.
3. Класифікація уроків історії. Типи, форми, види уроків.
4. Комбінований урок.
5. Форми уроків за способами організації.
6. Види уроків за основним методом проведення.
7. Загальна характеристика позаурочної роботи.
8. Система форм позаурочної роботи.
9. Методи та прийоми позаурочної роботи.
10. Підготовка вчителя до уроку історії. Функції підготовки до уроку.
11. Предмет і завдання методики викладання історії як науки. Роль і місце методики в шкільному навчанні історії.
12. Концепція історичної освіти в Україні, Державний стандарт. Державна програма з історії для загальноосвітніх шкіл.
13. Мета, завдання, зміст та структура курсів історії у загальноосвітній школі.
14. Планування викладання історії у школі (види планування). Календарно-тематичне планування уроків історії. Поурочне планування з історії.
15. Учитель історії: основні вимоги.
16. Загальна характеристика та завдання позаурочної роботи з історії. Форми та види, система методів та прийомів позаурочної роботи з історії. Кабінет історії у школі.
17. Підручник з історії та його роль у роботі школяра. Учбово-методичний комплекс з історії для школяра й способи його використання.
18. Структура історичного матеріалу й способи його вивчення.
19. Методи, прийоми викладання історії та їх класифікації.
20. Пасивні, активні та інтерактивні методи викладання історії.
21. Прийоми та методи використання наочності у викладанні історії в школі.
22. Інноваційні технології у сучасному викладанні історії в школі.
23. Практичні заняття з історії в школі.
24. Розробка пам'ятки для навчання школярів аналізу історичної події.
25. Розробка плану уроку історії.
26. Розробка тематичного планування уроків історії.
27. Розробка плану-конспекту фронтального опитування на уроці історії.
28. Розробка плану-конспекту бесіди на уроці історії.
29. Розробка плану-конспекту пояснення вчителя на уроці історії.
30. Розробка пам'ятки для навчання школярів прийомам доказу.
31. Розробка диференційованого домашнього завдання.
32. Розробка плану-конспекту з історії.
33. Розробка плану-конспекту гри на уроці історії.
34. Розробка плану-конспекту фрагменту інноваційної технології на ваш вибір.
35. Розробка плану-конспекту з вивчення особистості історичного діяча на уроці історії.
36. Розробка пам'ятки для навчання школярів прийомам роботи з історичними документами.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідно до Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії у Маріупольському державному університеті від 24.06.2021 №211. Комплексний атестаційний екзамен з Методики викладання історії в школі приймається Екзаменаційною комісією, склад якої затверджується наказом ректора Університету. Екзаменаційний контроль проводиться у відповідності до навчального плану. Питання, що виносяться на екзамен, складаються на основі навчальних програм.

Повнота відповідей студентів визначається та фіксується відповідно до декількох шкал оцінювання:

Оцінка за підсумкову атестацію з комплексного атестаційного екзамену є сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за відповіді за кожним з питань, передбачених чинною програмою.

Комплексний атестаційний екзамен проводиться в усній формі та оцінюється від 0 до 100 балів (три питання, перше та друге питання оцінюється від 0 до 35 балів та третє питання – від 0 до 30 балів).

Шкала оцінювання результатів складання атестаційних екзаменів: національна та ECTS

100 - бальна шкала	EKTC	Національна шкала	Визначення
90-100	A	Відмінно	Відмінна відповідь, виконання завдань лише з незначною кількістю помилок
82-89	B	Дуже добре	Добре виконання завдань, вище середнього рівня з кількома помилками
74-81	C	Добре	Загалом відповідь правильна, виконані завдання з певною кількістю грубих помилок
64-73	D	Задовільно	Задовільно - непогано виконані завдання, але з великою кількістю недоліків
60-63	E	Задовільно	Достатньо – відповідь і виконані завдання задовольняють мінімальні критерії якості
менше 60	F	Незадовільно	Незадовільна відповідь, виконані завдання не відповідають критеріям якості

Підсумкова оцінка комплексного атестаційного екзамену визначається як середня з позитивних оцінок за кожен вид екзаменаційних завдань (якщо інше не визначене програмою атестаційного екзамену).

Оцінки комплексного атестаційного екзамену виставляє кожен член комісії.

4. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації

1. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник. - Кам'янець-Подільський, 2005.
2. Малафійк І. В. Дидактика. Навчальний посібник. – К., 2009 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.info-library.com.ua/books-book-109.html>.
3. Мельник Л.Г. Методика викладання історії в середній школі. – К.,1974..
4. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
5. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до самостійних робіт для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
6. Пометун О., Фрейман Г. Методика викладання історії в школі. – К., 2006.

Допоміжна

Наукові, науково-методичні та методичні праці

7. Андриюханова В.М. Особистісно-орієнтоване навчання: сучасні підходи //Управління школою. – 2004. - №3.
8. Анісімова, Г. О. Який він – сучасний урок? : (метод. рек. до серпневих нарад учителів почат.кл.) / Г. О. Анісімова, О. В. Нікулочкіна ; [відп. ред. І. Я. Крайній] ; Комун. закл. „Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти” Запоріж. обл. ради. – Запоріжжя, 2011.
9. Баханов К. Методика викладання історії: традиції та інновації // Історія в школах України. –2002. - №6.
10. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. –Запоріжжя, 2000.
11. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії України (методичний посібник для вчителів) – К., 1996 .
12. Баханов К.О. Методичний посібник з історії України. 7 клас. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. – К., 2001.
13. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: Монографія. – Донецьк, 2005.
14. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: Дидактичний словник-довідник. –Запоріжжя, 2002.
15. Богданова О. Шлях розвитку пізнавального інтересу на уроках історії //Історія і правознавство. – 2005. - №9.
16. Бойко О.Д. Історія України. Тести. Запитання. Завдання. – К., 1998.
17. Боханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти: в пошуках оптимального варіанту //Історія в школах України. – 2003. – №1-2.
18. Варшавська М.Ю. Форми краєзнавчої науки //Історія і правознавство. – 2005. - №4.
19. Власов В. Урок тематичного оцінювання досягнень учнів з історії: що і як оцінювати//Історія в школах України. – 2003. - №2.
20. Войцеховський Ю. Мета і завдання шкільної історичної освіти // Історія в школі. – 1996. - №2.
21. Волобуєва Т.Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Харків, 2004.
22. Желіба О. Використання логічних схем на уроках всесвітньої історії та громадянської освіти // Громадянська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи : Матеріали конференції. - Ніжин : НДПУ, 2002. - с. 37.
23. Желіба О. Особливості написання плану-конспекту традиційного уроку перевірки й обліку знань учнів // Сучасний урок історії : Навчально-методичний для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 19-20.
24. Желіба О. Підготовка вчителя до уроку історії // Сучасний урок історії в школі : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С.

- 3.
25. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно //Історія в школах України. – 2004. - №5.
  26. Ігнатенко Н.М. Проблеми навчання як засіб формування пізнавальної самостійності на уроках історії //Історія й правознавство. – 2005. - № 4.
  27. Ков'ях Т. Інтегроване навчання: проблеми, пошуки, відкриття //Зарубіжна література. – 1997. - №17.
  28. Кожемяка О. Навчатися і творити граючи //Історія України. – 2004. - №5.
  29. Коляда І. Урок-суд як вид інноваційних навчальних занять ///Історія України. – 2004. - №33-34.
  30. Комаров В. До питання про систему методів навчання історії в школі //Історія в школах України. – 2003.- №2. – С.5-10.
  31. Комаров В. Традиції і інновації в сучасній історичній освіті //Історія в школі. – 2003. - №9.
  32. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди //Історія в школах України. – 2004. - №1.
  33. Комарова І. Концепція громадянської освіти в школах України //Шлях освіти. – 2001. - №1.
  34. Ляшенко Л. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасної системи освіти //Педагогіка та психологія. – 2005. - №1.
  35. Майборода О. Вчитися в історії // Історія в школах України. – 2004. - №7.
  36. Мальований Ю. До питання про наукові підвалини міжпредметних занять // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. - 1997. - № 7.

